

Onko sivistysyliopisto vielä olemassa?

Mikko Lahtinen

Mikko Lahtinen tarkasteli Tiedeliiton vuosijuhlatapahtumien Tampereella järjestetyssä tilaisuudessa pitämässään puheessa kysymystä sivistysyliopiston olemassaolosta. Hän taustoitti suomalaisen korkeakoululaitoksen hyvinvointivaltiovaiheen kehitystä omilla elämänpoluillaan. Hän arvioi kriittisesti sivistysyliopiston idean toteutumisen mahdollisuuksia nykyisessä uusliberaalisti hallinnoidussa yhteiskunnassa ja yliopistossa. Lahtisen analyysin pohjana on tarkka von Humboldtin sivistysyliopistomallin erittely.

Hyvinvointivaltiosta hyvinvointiyhteiskuntaan

Oma yliopistosivistykseni alkoi syksyllä 1985, kun aloitin opintoni Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa. Olin muiden vasta-alkajien tapaan kaikin puolin suomalaisen hyvinvointivaltion kasvatti, joka oli saanut ikänsä nauttia monenlaisista itselleni ilmaisista julkisista palveluista. Kansa- tai oppikoulua en ollut käynyt päivääkään, sillä aloitin peruskoulun heti ensimmäiseltä luokalta vuonna 1973 eteläsuomalaisessa pikkukaupungissa. Kekoksen aika vaihtui Koiviston ajaksi vuonna 1982, mutta nuoren kansalaisen jokapäiväiseen elämään sillä ei ollut vaikutusta suuntaan eikä toiseen. Useimpien ikätoverieni tapaan koin kummankin presidenteistämme omakseni. Elämässämme hallitsevia tunteita olivat vapaus ja turvallisuus, vaikka olimmekin eläneet koko elämämme kahden suurvallan dominoimassa jännitteisessä todellisuudessa.

Omassa elämässämme me nuoret lähdimme siitä, että jos ei pahasti möhli, niin koulutus ja sitä seuraava palkkatyö tulevat tarjoamaan vakaan ja antoisan elämän kehittyvässä Suomessa. Monille meistä omat vanhempamme ja oma kotitautamme tarjosivat rohkaisevan esimerkin siitä,

miten toisen maailmansodan jälkeisten vuosikymmenien Suomessa tavalliset suomalaisetkin saattoivat omalla työllään hankkia itselleen kohtalaisen elintason ja luoda hyvän perustan omien jälkeläistensä hyvinvoinnille. Elimme yhteiskunnassa, jonka luokkaerot olivat hyvinvointivaltion monin tavoin tasoittamat ja sovittelemat.

Syksyllä 1985 kirjoittaudivin ennen muuta hyvinvointivaltion yliopistoon, yliopistoon hyvinvointivaltiossa. Se oli luontevaa jatkoa sille nuoren kansalaisen elämälle, jota olin koko ikäni elänyt. Mutta yliopisto oli myös jotakin muuta kuin peruskoulu ja lukio, joissa opettajan johdolla omaksuttiin hyödyllisiä ja vähemmän hyödyllisiä tietoja. Lukiohan määritellään ”yleissivistäväksi” oppilaitokseksi, mitä se muihin peruskoulun jälkeisiin oppilaitoksiin verrattuna onkin, mutta ei lukion tarjoama sivistys yltänyt lähellekään sen sivistyksen tasoa, josta nyt pääsin yliopistossa osalliseksi. Opintotuen ja -lainan turvin sain täysiaikaisesti sukeltaa länsimaisen kulttuurin historiaan antiikin alkuhämäristä ”postmoderniksi” väitettyyn omaan aikaamme saakka. Oikein luvan kanssa ahmin ihmistiedettä ja filosofiaa ja keskustelin niistä samanhenkisten opiskelutoverieni ja asiastaan innostuneiden opettajieni kanssa. Akateeminen vapaus maistui makealta.

Useimmat opettajani (joista monet kuuluivat suuriin ikäluokkiin) olivat aloittaneet omat akateemiset opintonsa ennen 1970-luvulla toteutettua tutkinnonuudistusta, jossa sivistysyliopistoksi kutsutusta professori- ja oppituolikesksestä yliopistosta siirryttiin valtakunnallisesti ohjattuun ja normitettuun yliopistoon, jonka ”koulutusohjelmien” oli määrä vastata entistä paremmin myös ammatillisiin tarpeisiin. Hyvinvointivaltion yliopiston ydinideoita olivat yhteiskunnallinen hyödyllisyys ja koulutuksellinen tasa-arvo. Ne eivät kuitenkaan välttämättä olleet sivistysyliopiston ideaalin vastakohtia – kuten monet uudistuksen vastustajat katsoivat – vaan ajatuksena oli monipuolisen akateemisen sivistyksen tekeminen mahdolliseksi yhä useammalle suomalaiselle, eikä vain (hyvin miesvaltaiselle) vähemmistölle. Tämä pyrkimys liittyi muuhun suomalaisen koulutusjärjestelmän muutokseen, kuten peruskoulu-uudistukseen.

1990-luvun alkuvuosina kaikki muuttui, kun Suomi syöksyi ennennäkemättömän syvään lamaan. Me 1980-luvulla akateemiset opintomme aloittaneet hyvinvointivaltion lapset valmistuimme täysin valmistautumattomana tähän uuteen todellisuuteen. Hyvinvointivaltion aika vaihtui julkisten palveluiden rajuiksi höyläys- ja leikkaustoimiksi ja sitten uusliberaalin ”hyvinvointiyhteiskunnan” ajaksi. Siinä hyvinvoinnin lähtökohdانا pidetään kapitalistisia markkinoita ja vimattua ”yritymistä”, ei tavallisten palkkatyötä tekevien ihmisten uurastusta, jossa syntyvää lisäarvoa hyvinvointivaltion mekanismit uusjakavat tasavertaisuuden periaatteiden pohjalta. Akateeminen koulutuskin, kuten monet muutkin julkiset palvelut ja organisaatiot, alettiin nähdä ekonomistisen panos–tuotos-mallin pohjalta investoinniksi, jonka tuli olla kansantalouden tilinpidon ja kansainvälisen kilpailukyvyn kannalta ”tuottavaa” toimintaa.

Toki 1990-luku toi mukanaan hyvääkin, kuten EU-jäsenyyden (vuonna 1995) myötä uudelle tasolle kohoavan suomalaisten yliopistojen kansainvälistymisen – mikä tosin on ollut *universitasin* yksi perusidea aina yliopistojen varhaisista ajoista alkaen, jolloin kansallisvaltioita

ei nykyisessä merkityksessään ollut olemassa-kaan. Toisaalta suomalaisten yliopistojen kansainvälistyminen ei ole toteutunut vain *universitas*-ideaalin mukaisesti vaan myös taloudellisen globalisaation ehdoilla. Kansainvälistyminen on myös tarkoittanut englanninkielisyyden ja anglo-amerikkalaisuuden invaasiota humanistisissa ja yhteiskuntatieteissäkin, joissa monikielisyys ja monikulttuurisuus oli ollut yksi laajan yleissivistyksen määrittelijä.

Sivistysyliopisto ja uusliberalismin aikakausi

Joka tapauksessa hyvinvointivaltiollinen yliopisto siirrettiin 1990-luvulla käynnistyneen uusliberalisoinnin myötä historian roskatynnyriin. Sieltäkö löydämme myös sivistysyliopiston? Vai onko siitä jotakin jäljellä? Tähän kysymykseen ei tietenkään voi vastata vastaamatta ensin siihen, *mikä tai mitä sivistysyliopisto on*. ”Sivistysyliopistohan” on paitsi erityinen saksalaisperäinen historiallinen ilmiö, *Bildung Universität*, myös joukko ideoita ja periaatteita, jotka ovat eläneet, muuntuneet tai kuolleet yliopistohistorian eri vaiheissa. Sivistysyliopisto on myös sana ja fraasi, jota on käytetty ja käytetään sen kummemmin tuon ”sivistyksestä” (*Bildung* 1700-luvun loppupuolella sepitettyinä saksankielisenä vastineena ”sivilisaatiolle” ja ”kulttuurille”) ja ”yliopistosta” muodostuvan yhdyssanan käsitesisältöä avaamatta.

Suomalainen yliopistosivistys on tuottanut myös yliopistohistorian klassikkotekstien kokoelman *Yliopiston ajatusta etsimässä* (toim. Kari Kantasalmi, 1990). Siihen sisältyy luonnollisestikin myös ”sivistysyliopiston isäksi” kutsutun Wilhelm von Humboldtin kuuluisa muistio Berliinin ylempien tieteellisten laitosten sisäisestä ja ulkoisesta organisaatiosta (vuodelta 1809). Hänen johdollaanhan Preussissa toteutettiin yliopistouudistus, jonka ytimessä oli yliopiston perustaminen Berliiniin vuonna 1809. Tämän suomalaisittain ”sivistysyliopistoksi” nimitetyn organisaation keskeinen idea on osuvasti kiteytetty ilmaukseen *Bildung durch Wissenschaft*, ”sivistys tieteen kautta”.

Nyt sivistys ymmärrettiin valistuksen hengessä tieteen ulottuvuudeksi ja toisaalta tiede sivistyksen ulottuvuudeksi. Perinteisestihän ”innovatiivisinta” ja kriittisintä tiedettä oli yleensä harjoitettu yliopistojen ulkopuolella tai yliopistoista huolimatta. von Humboldt sen sijaan asetti yliopiston tieteen ja sivistyksen keskiöön. Samalla hän veti yhteen eurooppalaisissa yliopistoissa, kuten myös meillä Turun Akatemiassa, jo vahvemmin tai heikommin vaikuttaneet ”sivistysyliopistolliset” ja laajemmin valistuksen aikakauden ideat ja virtaukset.

von Humboldtin muistion keskeisin ajatus on se, että yliopiston tulee olla hallitusvallan suoje-luksessa, mutta silti siitä riippumaton:

”Valtion tulee huolehtia [yliopiston] toiminnan pysymisestä jatkuvasti mahdollisimman virkeänä ja elinvoimaisena”, mutta toisaalta ”valtion tulee myös jatkuvasti pysyä tietoisena siitä [...] että yliopiston asioihin puuttuminen on aina pikemminkin haitaksi, että asiat sujuisivat itsekseen, ilman valtiota, äärettömän paljon paremmin [...]” (von Humboldt 1990, 58–59.)

Suhteessa valtioon – tai johonkin muuhun ulkoiseen mahtiin – sivistysyliopiston tulee siis olla *autonominen* eli ”itse itselleen lakia säätävä” laitos. ”Asiat” – so. tutkimus ja opetus – kehittyvät ”äärettömän paljon paremmin” kehittyessään autonomisen yliopiston suojissa kuin ulkoisten mahtien ohjaamina. Näin ollen vapaus ulkoisiin mahteihin nähden on tärkeä edellytys yliopistossa harjoitettavan tutkimuksen ja opetuksen sisäiselle vapaudelle. Tieteenekijät itse tietävät parhaiten, että tiedettä tulee tarkastella ja etsiä ”jonakin ei vielä täysin löydettyä eikä koskaan täysin selville saatuna asiana” (emt., 59). Tiede ja sivistys eivät ole valmiita opinkappaleita vaan yksilöllisen ja yhteiskunnallisen intellektuaalisesta ja moraalista alaikäisyydestä vapautumisen

sekä henkiseen täysi-ikäisyyteen kehittymisen osatekijöitä.

Toinen humboldtilaisen sivistysyliopiston keskeinen periaate on se, että yliopistot eivät ole vain opetusta antavia kouluja, mutta eivät myöskään vain tutkimukseen keskittyneitä tiedeakatemioita, vaan laitoksia, joissa tutkimus ja opetus on saatettu jatkuvaan *vuorovaikutukseen*. Yliopiston opettajan erottaa koulun opettajasta se, että ensin mainitun tulee opettaa vain sellaista, mitä on itse tutkinut. Hän ei ole valmiin tiedon ”siirtäjä”, vaan uuden tiedon ja ymmärryksen luoja myös opetustyössään. Sen ytimessä on akateeminen luento (tai seminaari), jossa opettaja ehkä liitutaalua apunaan käyttäen demonstroi opiskelijoidensa edessä oman tieteellisen ajattelutyönsä

kulun ja samalla saa kuulijakunnaltaan välitöntä palautetta ajattelustaan. Luennon todellisuudessa opettaja siis on vuorollaan oppilas, oppilas opettaja. von Humboldtille oppilaan aktiivinen osallisuus yliopistollisessa sivistysprosessissa on ennen muuta hänen henkilökohtaisen täysi-ikäistymisensä prosessi, eikä niinkään kulttuuria yleisesti luonnehtiva asia: ”Koulusta yliopistoon siirtyminen merkitsee nuoren ihmisen elämässä taitekohtaa”, sitä että ”tämä on fyysi-

sesti, moraalisesti ja intellektuaalisesti kypsä siirtymään vapauteen ja vapaaehtoisuuteen” (emt., 61), toteaa von Humboldt.

Sivistysyliopistossa annettavan opetuksen ei siis tule olla yksisuuntaista suoraviivaista ”tiedonsiirtoa” opettajalta oppilalle. Sivistysyliopiston keskeisin tehtävä ei myöskään ole funktionaalinen ”ammattikoulutus” jotakin yliopistolle ulkoista virkaa tai muuta tointa varten, siis välineellinen ”hyödyn” tuottaminen, vaan tieteenalasta riippumatta ”kasvatus siveellisyyteen” (*Sittlichkeit*) tieteen kautta – eli mainittu *Bildung durch Wissenschaft*. Tällöin sivistysyliopiston toiminta koituu von Humboldtin mukaan ”kansakunnan moraalisen kulttuurin hyväksi” (emt., 57). Sellai-

sessä kansakunnassa, jonka viranomaiset ja muut vallankäyttäjät eivät ole saaneet tällaista yliopistosivistystä – oppialastaan riippumatta – he eivät myöskään ymmärrä jättää yliopistoa rauhaan tai toisaalta turvata yliopiston autonomisen kehityksen kannalta suotuisia ulkoisia puitteita. Sen sijaan he ovat hanakoita esittämään yliopistolle omia vaatimuksiaan ja arvioimaan sitä omien erityisten periaatteidensa pohjalta. Mikäli sellaiset pääsevät vaikuttamaan yliopistossa, opetus ja tutkimus menettävät vapautensa, eikä tieteen kriittinen avoimuus ja autonomisuus enää voi toteutua.

Sivistysyliopistossa filosofinen tiedekunta nostettiin ylimmän tiedekunnan asemaan, sillä ennen muuta siinä tutkittiin ja opetettiin ”moraalin” tai siveellisyyden kannalta keskeisiä oppialoja, kuten filosofiaa, filologiaa ja historiaa. Nyt siis tämä perinteisesti ”alin” tiedekunta nousi ”ylimmäksi” tiedekunnaksi, tai toisaalta inhimillisen vapauden ja vapautumisen perustaksi, kun taas ylemmissä tiedekunnissa opetus ja tutkimus oli enemmän sidoksissa valtion virkoihin ja ammatillisiin tehtäviin (teologia, lääketiede, juridiikka).

Humanistisesta painotuksesta huolimatta myös luonnontieteet tulivat aiempaa vahvemmin mukaan Berliinin yliopiston organisaatioon. Nekin siis otettiin osaksi akateemista sivistystä. Luonnontieteellisen tutkimuksen ja opetuksen todellinen läpimurto yliopistoissa tapahtui kuitenkin vasta 1800-luvun loppupuolelta alkaen ja liittyi kokeellisen luonnontieteen edistymiseen ja yleisemmin modernien kapitalististen teollisuusyhteiskuntien kehitykseen. Silloin siirryttiin niin sanottujen nykyisten tiedeyliopistojen aikakauteen, joille on ominaista yhä pitemmälle etenevä tieteiden eriytyminen ja tutkimuksen erikoistuminen. Tässä prosessissa myös ”moraalin” alettiin katsoa rajoittuvan vain erityistieteeksi nyt ymmärretyn filosofian erityiseksi tutkimuskohdeeksi tai enintään humanistiseen tiedekuntaan. Voimasuhteet alkoivat yhä enemmän kääntyä

luonnontieteiden hyväksi ja tässä ”Bildungin” ja varsinkin luonnontieteellisen ”Wissenschaftin” välinen humboldtilainen sidos alkoi höltyä.

Berliinin yliopisto oli alkujaan sangen pieni yhteenliittymä (256 ylioppilasta, 52 opettajaa ja virkailijaa), mutta sitä perustaneella sivistysyliopiston idealla on ollut suuri, joskin hyvin vaihteleva vaikutus yliopistojen kehitykseen 1800-luvulta eteenpäin. Ainakin pienenä miesvaltaisena organisaationa sivistysyliopisto kärsi vararikon viimeistään hyvinvointivaltion aikakaudella. Tässä mielessä se suomalainenkin sivistysyliopisto, jossa monet opettajistanikin olivat

opiskelleet, saikin jäädä menneisyyteen.

Ensimmäinen todellinen ylioppilastulva koettiin Suomessa 1960-luvulla, jolloin naisten ja työväenluokasta tulevien nuorten osuus opiskelijoista – ja viiveellä myös opettajista ja suurimmalla viiveellä professoreista – kasvoi voimakkaasti. Samalla alkoi näkyä se sivistys- ja koulutushistoriasta muutenkin tuttu piirre, että se, mikä on

mahdollista pienelle eliitille, onkin mahdotonta suurille väestöosille. Toisin sanoen yliopistojen ja yliopistoinstituution koon kasvaessa niille alettiin asettaa uudenlaisia vaatimuksia, joiden myötä erkaannuttiin autonomian ja akateemisen vapauden ideaaleista ja myös uusin tavoin valjastettiin opetusta ja tutkimusta ulkoisten mahtien palvelukseen. Tällöin keskeinen ongelma ei enää välttämättä ollut yksioikoisesti se, että ulkoisilla mahdeilla oli vaikutusta yliopistoon, vaan se, mitä nämä mahdit ovat ja miten ne pyrkivät vaikuttamaan yliopistoon. Hyvinvointivaltion aikakaudella yliopistot sidottiin aiempaa enemmän valtiovallan asettamia koulutuksellisia ideaaleja ja päämääriä toteuttamaan, mutta nämä päämäärät olivat toisenlaisia, demokraattisempia, kuin uusliberalistisen ajan kilpailuyhteiskunnissa. Kaikesta ”liberalismista” huolimatta – myös sen oikeutuksella – olemme siirtyneet demokraattisemmasta autoritaarisempaan yliopistoon.

... YLIOPISTOJEN JA YLIOPISTOINSTITUUTION KOON KASVA-
ESSA NIILLE ALETTIIN ASETTAA
UUDENLAISIA VAATIMUKSIA,
JOIDEN MYÖTÄ ERKAANNUTTIIN
AUTONOMIAN JA AKATEEMISEN
VAPAUDEN IDEAALEISTA JA MYÖS
UUSIN TAVOIN VALJASTETTIIN
OPETUSTA JA TUTKIMUSTA
ULKOISTEN MAHTIEN
PALVELUKSEEN.

Uusliberalisoitu yliopisto

Sen sijaan, että eläisimme nyt hyvinvointivaltiossa, jossa monikulttuurinen ja monikansallinen joukko ihmisiä opiskelisi, opettaisi ja tutkisi 2000-luvulle tuodussa ”demokraattisessa sivistysyliopistossa”, löydämmekin itsemme yhä autoritaarisemmin sekä ulkoa että sisältä päin hallitusta yliopistosta. Sen toiminta on sidottu yhä tiukemmin sitein uusliberaalin ”hyvinvointiyhteiskunnan” tarpeisiin, joissa elinkeinoelämä liittolaisineen on saanut yhä enemmän valtaa myös yliopistoissa. Todellisuudessa ”ulkoinen” ja ”sisäinen” vaikutus eivät olekaan eri asioita, vaan yliopiston uusliberalisointi on yksi uusliberalisoidun yhteiskunnan ulottuvuus.

Sen sijaan, että yliopiston opiskelijat ja tutkijat itse päättäisivät yliopistonsa asioista, mainitut yliopistolle ”ulkoiset” voimat on institutionalisoitu ja rekrytoitu keskeiseksi osaksi yliopiston sisäistä päätöksentekoa ja hallinnon rakenteita ja käytäntöjä. Vaikka yliopistoissa työskentelee opettajina ja tutkijoina keskimäärin korkeammin koulutettuja ihmisiä kuin missään muussa organisaatiossa, ja vaikka yliopistot ovat täynnä lahjakkaita opiskelijoita, niin he eivät pääse täysivaltaisesti päättämään omista asioistaan. Yliopistoissa valitseekin *rakenteellinen* epäluottamus sen omia ydinryhmiä kohtaan. Näiden sijaan yliopistoja johtavat ja hallinnoivat mitä erikoisemmilla ja usein vain vaivoin suomeksi kääntyvillä nimikkeillä varustetut managerit, toimitsijat, tiedottajat, markkinoijat, pr-ihmiset, konsultit ym. liike- ja elinkeinoelämästä tutut ja myös sieltä usein tulevat professionaalit.

Kysymys yliopistosta – yliopistokysymys – on väistämättä myös poliittinen kysymys. Yliopiston opettajat ja opiskelijat eivät todellisuudessa muodosta yhtenäistä ja yksituumaista joukkoa, joka jakaisi yhden ja saman näkemyksen yliopiston ideoista, luonteesta ja päämääristä – tai siitä, pitääkö yliopiston olla sivistysyliopisto. Sekin on lopulta vain yksi ja kaikkea muuta kuin yksiselitteinen näkemys yliopistosta ja sen ideoista. Onkin selvää, etteivät kaikki yliopistolaiset suinkaan pidä yliopistojen uusliberalisointiakaan kiel-

teisenä asiana. Uusliberalisoitu yliopistohan myös avaa uudenlaisia mahdollisuuksia niin kokonaisille tieteenaloille kuin yksittäisille tutkijoillekin. Mutta mistään vapaiden valintojen ideaalimaailmasta ei ole kysymys, vaan yliopistojen voima- ja valtasuhteiden organisoimisesta. Sellaiset alat ja suuntaukset ovat nykyään etulyöntiasemassa, joilla tutkimus voidaan nopeasti ja tehokkaasti valjastaa varsinkin taloudellisesti tuottoisten hankkeiden palvelukseen tai joilla annettava koulutus mahdollisimman suoraan vastaa työ- ja elinkeinoelämän tarpeisiin. Kriittiseen intellektuaaliseen ja moraaliseen sivistykseen panostaminen ei tällaisessa uusliberalisoidussa todellisuudessa ole mitenkään keskeinen asia, saati yliopistojen johdettava periaate.

Jo von Humboldt oivalsi, että sivistysyliopistoa uhkaavat voimat eivät ole vain ulkoisia uhkia. Hänen mukaansa näet ”yliopistojen vapautta ei kuitenkaan uhkaa pelkästään valtio, vaan myös yliopiston laitokset itse: alkaessaan omaksua tietynlaista henkeä ne tukahduttavat kernaasti toisenlaisen hengen esiin pääsyn” (emt., 60). Toisin sanoen yliopistolaitoksen sisällä käydään *hegemonisia kamppailuja* siitä, millaiset yliopiston ideat ja päämäärät tai tutkimuksen tavoitteet, kohteet ja menetelmät ovat yliopistoissa vaikuttavaa todellisuutta, joihin niidenkin on ”oman etunsa nimissä” syytä alistua, joiden ideat ja ihanteet ovat toisenlaiset. Kysymys onkin myös itsealistuksesta. Se, mitä opiskelee ja tutkii ”vapaasti”, ei välttämättä perustukaan omaan vapaaseen valintaan.

Politiikan tutkijana minua kiinnostaa myös se, miten erilaisia yliopiston ideoita puolustavat ja vastustavat voimat eri variaatioineen ovat järjestäytyneet ja minkälaisia rintamalinjoja niiden välillä kulkee, siis miten voima- ja valtasuhteet muodostuvat. Asetelma ei siis ole yksioikoisesti opettajat, tutkijat ja opiskelijat *versus* yliopiston johto. Asetelma ei ole myöskään vain yliopiston sisäisiin voima- ja valtasuhteisiin rajoittuva. Uusliberalisoitu yliopisto on osa uusliberalistista kapitalistista todellisuutta siinä missä 1970- ja 1980-luvun yliopisto oli osa hyvinvointivaltioiden ajan maailmaa. Pohtiessamme omaa suhdettamme yliopistoon emme voikaan välttää kysymystä siitä,

miten suhtaudumme uusliberalismiin tai muihin yhteiskunnassa vaikuttaviin poliittisiin, kulttuuriin ja taloudellisiin voimiin ja kehityskulkuihin keskinäisissä yhteyksissään. Kuten von Humboldt selkeästi näki, yliopistojen muutos – muutos yliopistoissa – liittyy aina akateemista elämää laajempiin ja syvempiin yhteiskuntien kulttuuriin, poliittisiin ja taloudellis-sosiaalisiin muutoksiin. Tällaisten muutoksen tekijöiden ajallis-paikallisten yhteyksien avaaminen, kuten myös yliopistoon itseensä kohdistuva vapaa kriittinen tutkimus, kuuluu ainakin sivistysyliopistoon, on osa sen itseyttä, ehkäpä jopa sen olemassaolon ehto ja edellytys.

Kunhan nykyinen akuutti maailmankriisi hellittää, pystymme nykyistä selkeämmin ja kirkkaammassa valossa näkemään myös sivistyksen ja sivistysyliopiston merkityksen ja mahdollisuudet 2020-luvun todellisuudessa. Itse arvelen ja toivon, että parempien aikojen koittaessa voi

koittaa myös uuden sivistysyliopiston aika, jossa moraalinen kysymys – *Sittlichkeit* – on alasta riippumatta palautettu yliopiston ytimeen. Jos näin käy, niin ainakin silloin voimme vastata otsikkoni kysymykseen myöntävästi, sillä eihän mitään voi syntyä tyhjästä, kehittyä vailla edellytyksiä. ■

Artikkeli perustuu Edistyskellisen tiedeliiton ja Poliitiikan tutkimuksen yksikön (Tiede- ja korkeakoulupoliitiikan uudet tuulet Tampereen yliopiston näkökulmasta) 9.3. 2022 seminaarissa pidettyyn esitelmään .

Lähteet

VON HUMBOLDT, WILHELM: ”Berliinin ylempien teollisten laitosten sisäisestä ja ulkoisesta organisatiosta”. Yliopiston ajatusta etsimässä. Toim. Kari Kantasalmi. Gaudeamus, Helsinki 1990.